

8

DE
INGENIO PHILOSOPHICO
SALLVSTII HISTORICI
DISSERTATIO.

QVAM
MODERANTE CERTAMEN
VIRO CELEBERRIMO
M. IOANNE CHRIST. BRIEGLEBIO

PHIL. PROF. P. O.

A. D. II. OCTOBRIS MDCCLXXVIII.

H. L. Q. C.

PVBLICE DEFENDERE STVDEBIT

AVCTOR

IOANNES PETRVS SARTORIVS

COBVRGENSIS.

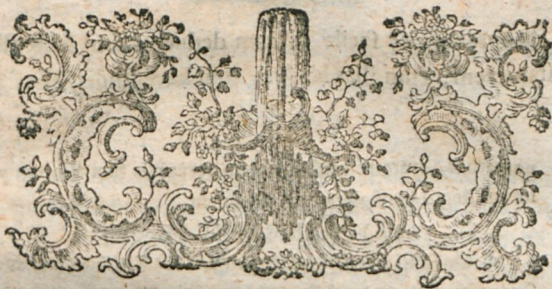
C O B V R G I
F O R M I S A H L I A N T I S .

DE
INGENIO PHILOSOPHICO
SALVATI HISTORICI
PRIMA PARTIO

AVD
JOHANNES CHRISTI BRUGGII
M. D. C. LXXII

IOHANNES PETERS & SARTORIUS

LEIPZIG

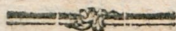

Specimen doctrinae qualiscunque quum iam esset edendum, Sallustius inprimis is mihi visus est, e quo disputandi materiam peterem. Quum enim viderem, quibus ille laudibus *a)* doctissimorum virorum et priscae aetatis et recentioris sit ornatus; quanto studio in illo vel edendo *b)* vel interpretando *c)* varii generis homi-

a 2

nes

- a)* Has laudes si quis congestas videre velit, hic inspiciat editionem Sallustii Havercampianam.
- b)* Editionum Sallustii satis magnus numerus exstat; 180 nos quidem numeravimus, sunt autem plures; quarum princeps commemoratur Veneta 1470. Laudatur praeter Waffianam Havercampiana propter splendorem; Cortiana propter diligentiam, unde, quae iuniorum studiis apta viderentur, fuit praeceptor meus, ob multa in me merita mihi longe carissimus I. C. Briegleb. A. 1778. denique Turici Sallustium edidit I. I. Hottinger, qui doctissimorum laudes virorum tulit; reliquos commemorare nihil attinet.
- c)* Facit amor erga Sallustium meus, ut iucundum sit, quae mihi in-
- notue-

nes elaboraverint; facile in eam deductus sum sententiam, ut statuerem, cum illas laudes, tum haec studia illius scripto-

notuerunt, enarrare versiones cum vernacula tum aliorum populorum lingua conscriptas. Sunt autem

A) GERMANICAE.

1) Sallustii zwo schön Historien von des Catilinen und auch des Jugurthen Kriegen durch Dieterich von Menningen getheuscht. Landes hat bey Joh. Weissenburger. 1515.

2) Crispus Sallustius von Catilinischer Mordtirung und Jugurthischen Krieg, verteutschet von Wilhelm von Calchum genant Loshausen. Bremen. 1629. 4.

3) Von Balthasar Kundermann. Wittenberg. 1662. 8.

4) C. Crisp. Sallustius von Catilinischer Zusammenrottirung und Jugurthischen Krieg, verteutschet durch W. Daniel Albinus sambt des von Calchum Anmerkungen u. Kriegsdtiscchen. Hamburg 1683. 8.

5) Von Hartnaccius. Hamburg. 1702. 8.

6) Von W. Gottschling mit lateinischen Noten 1719. 12.

7) Von Thomas Abbt. Sallustius von der Zusammenrottung des Catilina. Stadthagen. 1767. 8.

8) Von Vöttger, Leipzig 1771. 8.

9) Von Wagner. Sallustius vom Kriege der Römer wider den Jugurtha. Lemgo. 1771. 8.

10) Cornelius Nepos — item C. Crispus Sallustius von der Zusammenrottung Catilina, wie die Cicero erfahren und gestrafft. zu seest findest du auch den Krieg der Römer wider Jugurtham, der Numidier künig, wie der vom Mario und L. Sylla gefürt, auch ein end hat genummen durch Verreterey Bocchi, der Moren künig, darumb Jugurs

ptoris praestantiae deberi; quem si quis cum aliis contulerit, veluti cum Livio, cui Quintilianus egregius ille be-

Jugurtha gefangen, gen Rom geführt und im Gefencknis mit dem Strick gericht worden. Alles von newem verteutschet und lustig zu lesen. Getruckt zu Straßburg bey W. Jacob Cammerlandern vom Mens. fol. In sine praefationis datum Straßburg kal. Septembres. Invenitur haec versio in Bibliotheca Casimiriana sine anni nota. Interpres autem hoc sibi licere putavit, ut satis suaviter adderet e suis in sine belli Jugurthini: Jugurtha aber, wie Plutarchus schreibt, ist im Gefencknis mit dem Strick gerichtet worden.

B) ANGLICAE.

1) Sallustiam vertisse Elisabetham Angliae reginam testatur Guil. Cambdenus & in praef. ad Opera regis Jacobi 1. Richardus Montacutius.

2) The works of Sallust, translated into English; with political Discourses upon that Author; to which is added a Translation of Cicero's four Orations against Catiline. London 1744. 4. The Author of that Translation is M^{tr}. Thom. Gordon.

C) GALLICAE.

- 1) C. Crispe Salluste traduit par Louis Meigret á Lion. 1506.
- 2) Par Ambr. Girauld. á Paris 1539. 8.
- 3) Par Pierre Meigret. á Paris. 1556. 12.
- 4) Oeuvres de C. Salluste traduites par J. Baudouin á Paris 1629. 4. qui ont paru encore á Paris 1663. 12.
- 5) Par Teile & Jaq. Cassagnes. á Paris 1675. 12.
- 6) Salluste histoire de la guerre des Romains contre Jugurtha & de la conjuration de Catiline. Paris 1713. 8.

7) Par

ne dicendi magister lacteam tribuit ubertatem, et quis non, modo de ingeniis iudicare possit? is vero intelliget, nostrum

7) Par l'Abbé Maffon. 1716. 1720. 1724. 12.

8) Par l'Abbé Verger avec notes. 1727.

9) Par l'Abbé Thyvon; avec l'apologie de Salluste, ses fragments, & des notes suivies. à Paris & Amsterdam en II. T. 1730. 8.

10) Histoires de Salluste traduites par Beauzée avec le Latin & des notes critiques. Seconde edit. à Paris 1775. 8.

11) Histoire de la République Romaine dans le cours du septième siècle par Salluste. Par M. de Brosses en III Tomes. Dijon 1777. 4. Elegans de hoc libro iudicium inuenies in actis literariis Gottingensibus a. 1778. p. 113.

D) ITALICÆ.

1) Sallustio con altre belle cose; volgar egggiato per Agostino Ortica della Porta Genovese. In Vinegia 1518. 4.

2) Sallustio con alcune altre belle cose volgareggato per Agostino Ortica della Porta. Vinegia 1523. 8.

3) Sallustio istorico eloquentissimo con alcune altre belle cose di latino nella lingua volgare; per Agostino Ortica della Porta Genovese tradotto, novamente revuto e stampato in Venetia 1531. 8.

4) Sallustio per Francesco Bindoni e Matteo Pafini. 1531. 8. in Venezia.

5) L'istoria di C. Crispo Sallustio tradotta per Agost. Ortica della Porta Genovese. Firenze 1645. 4.

6) Sallustio tradotto. Venezia 1545.

7) L'istoria di C. Crispo Sallustio nuovamente per Lelio Carrani tradotta. Firenze 1550.

8) La

nostrum gloriam non minorem diversis virtutibus meruisse. Aliud enim, ut ipse vere ait, alii iter ostendit natura,

8) La storia di C. Cr. Sallustio nuovamente per Lelio Carrani tradotta con una numerosissima tavola di tutto quel più segnalato, che nell' opera si contiene ed una utilissima dichiarazione nel fine di tutti i nomi antichi e moderni delle Provincie, città, castelli, popoli, monti e fiumi de' quali l'Autore fa menzione. Venezia 1556. 8.

9) La historia di Gajo Sallustio Crispo nuovamente tradotta dal signore Paolo Spinola seguendo i migliori testi, e conservando le figure e le forme del dire con tanta diligenza; che nella favella Italiana non s'è veduto ancora sì bel ritratto di perfetto scrittore latino. Le possille del Dattor Valvassoni comprendono la somma e l'artificio, le sentenze morali scelte con la dichiarazione de' vocaboli antichi. Venezia 1563. 12.

10) La congiura di Catilina di Sallustio tradotta da Carlo Corlini. Firenze 1648. 4.

11) La congiura di Catilina &c. in Bologna 1681. 8.

12) La guerra Catilinaria di Sallustio divisa in parti tradotta da Antonio Loredano con breve Rubrica, senza la dichiarazione del anno e del stampatore.

13) Sallustio con altre belle cose volgareggiato per Agostino Ortica della Porta 8. Senza il anno, luogo e stampator dichiarato.

E) BELGICAE.

Roterodami 1657. 12.

F) HISPANICAE.

Obras de Cayo Crispo Sallustio, traduzidas par Emanuel Sueiro. En Madrid 1632. 8.

natura, quam ducem sequi optimam quis sapiens recuset? Itaque Sallustius quum videret, copiam dicendi ad delectationem magis, quam ad movendum animum pertinere, quoniam erudire lectorem cupit atque emendare, brevior est. Nam breviam natura sua feriunt fortius; contra efficacissima quaeque multitudinae verborum et diligentia enucleandi, veluti aqua affusa vinum, diluuntur et franguntur. Differt tamen Sallustiana illa brevitatis a ieiuno aliorum dicendi genere. Noluit Crispus obscuram illorum imitari diligentiam, qui omnia nimium corripiant, atque necessaria subtrahant. Mihi vero, si quid de his rebus iudicare possum, admirabile imprimis probatur *Sallustii philosophi* ingenium, de quo nonnulla disputare animus est. Philosophorum igitur more, quoniam de philosopho agitur, quale sit illud ingenium, diligentius quaeramus; ut omnia sint magis in aperto.

Veteres quidem, veluti Cicero (de offic. l. 1. 1. 2.) philosophiam, scientiam rerum divinarum et humanarum causarumque, quibus eae continentur, appellandam putaverunt; in quo illos errasse nemo temere affirmaverit. Hoc enim interest inter sapientem atque vulgus; quod ea tantum intuetur, quae ante oculos posita sunt; remotiora non persequitur; itaque ex veritate pauca, ex opinione plurima aestimat. Quod si ad rerum gestarum scriptorem transferre

ferre licuerit, philosophi nomen illi tribuere non dubito, qui origines, unde facta manarint, explorat, rationes viasque omnes complectitur; qui causas edocet, cur res vel hunc, vel illum habuerint exitum, imo habere vix alium potuerint; et quid inde natum sit, explanat diligentius; mores etiam, tum singulorum hominum, tum uniuersorum populorum, ea solertia exprimit, ut, quid in utramque partem de rebus gestis pronuntiandum sit, appareat. Quae ars quantam habeat vim in factis memoriae tradendis, quantis difficultatibus sit impedita, quae mentis perspicacia, quam accurata humanae naturae cognitio, quanta rerum scientia, ad ista efficienda requiratur, neque ego dico, neque quicquam ignorat. Hanc igitur artem scriptore philosopho dignam ubique fere inuenies in Sallustio meo; quem nunquam fere in manus sumo, quin eorum meminerim, quae aliquamdiu animum meum versabant. Equidem satis mirari non potui audaciam et stultitiam Catilinae; hunc consilium cepisse Romae, quae orbi terrarum imperitabat, eunctis gentibus formidini erat, evertendae, atque ex illius ruinis novi constituendi imperii! Quae dici potest amentia, si ista non est! Hominem ne cogitare quidem potui, qui facinus tam foedum tam nefarium suscipere auderet; patriae, aris atque focus sacrilegas manus inferret. At postquam illam Catilinae imaginem, veluti in tabula expressam Sallustii artificis manu propius intueri coepi; inge-

b

nium

nium illius, animum, mores, vitam denique omnem diligentius cognovi; nullam scriptoris sententiam, nullum verbum non ponderavi, nam ita faciendum prorsus censeo illi, qui in familiaritatem eius pervenire cupiat; tum vero longe aliter, atque antea, sentire coepi; et eo magis delectatus sum veritate illius tabulae, (C. 5.) quo diligentius facta Catilinae cum illa pictura, eum factis mores comparavi. Magna eum fuisse animi vi, ad res magnas excogitandas perficiendasque audaciam eum in promptu habuisse; immoderata, incredibilia nimisque alta semper eum cupivisse, probat atrocium scelerum, quae ille impune perpetravit, multitudo; iterata coniuratio; (C. 18.) necatus Orestillae privignus; (Cat. 15.) et sexcenta alia. Subdolum, cuius rei libet simulatorem ac dissimulatorem eum fuisse testatur adventus in senatum (C. 31.) testantur litterae ad Consulares missae (C. 34. 35.) Ardens in cupiditatibus animus illustratur (C. 17.) Animus ferox (C. 36. 61.) Conscientia scelerum in dies magis magisque exagitur, ex eaque digna timet, (C. 15.) Loquentiae satis ad aliorum animos conciliandos (C. 20.) Persequamur reliqua, ut omnia in clarissima luce ponantur. Ille tantas res ausus est solus? quos igitur socios sibi quaesivit et quo modo? nimirum eos, quibus mala abunde erant, sed neque res, neque spes ulla (C. 14. 16. 17. 20. 36. 37.) ob eam causam Catilinae consiliis maxime idoneos,

neos, quos callide adeundo, fortunam miserando, cupiditatibus obsequium praestando, divitiarum libertatisque spem ostentando, socios sibi adiunxit; Insidias Ciceroni, quem multum suis consiliis officere videbat, (C. 27.) frustra quidem struxit, at struxit tamen, (C. 26. 28.) quod etiam cupiditatem, quoniam ita comparati sumus, ut cupienti animo nihil satis festinetur, magis incendere debuit. Rerum denique opportunitatem, et consulatus Carilinae spem, et absentem Pompejum, qui extremis in terris cum exercitu agitabat (C. 16.) corruptos civitatis mores, qui etiam foedissimorum scelerum reis impunitatem pollebantur, (C. 13.) populum, maxima ex parte, earum rerum ignarum, quae fierent; nihil intentum Senatam; alto quasi desidia et voluptatis sopore sepultam civitatem; (C. 16.) novarumque, quod in quam plurimis erat, rerum studium, (C. 37.) haec omnia si contemplamur, denuo satis mirari non possumus, quo modo Roma, quae iam iam praeciti cursu in exitium ferri videbatur, unius viri consilio, voce, diligentia servari potuerit. Ne quis Crispum obtrectasse Ciceronianae gloriae arguat, quo nemo magis Tullianas laudes ad immortalem posteritatis memoriam propagavit. —

Illud ingenium mobile et infidum, Numidis tributum, quam multa illustrat! Hinc factum est, ut Iugurtham saepius deditiois factae poeniteret (I. 29. 46. 62.)

b 2

Bomilcar

Bomilcar regem suum deciperet I. 61. 62. Vagenfes a Metello deficerent f. 66. Pari modo philofophus meus aliorum ingenia veluti Semproniae (C. 25.) Iugurthae c. 6. 7. Marii (Iug. 63.) Sullae (Iug. 95.) Caefaris etiam et Catonis (Cat. 54.) non modo fingulari arte atque veritate, fed ita defcripfit, ut dici vix poffit, quantum res ipfae lucis inde accipiant. (C. 54.)

Ita locis quam plurimis id agit unice Salluftius, ut rerum caufas tradat, etiam ubi non exspectes, non defideres; ut omnia luce fua compleat, neque tamen cuiquam faftidium creet.

Est in illo brevitatis, at diferta. Non fatis eft narrare, (C. 14.) Catilinam familiaritates adolefcentium petiffet; addenda videtur caufa et ratio omnis: *eorum animi molles et aetate fluxi dolis haud difficile capiebantur.* Dolo fcire vis, lector? hos quoque explicans eorumque turpitudinem tibi fatisfaciet Crifpus meus.

Senatus, ille ait, (C. 29.) decrevit, *darent operam confules, ne quid republica detrimenti caperet.* Ea potestas per Senatum more Romano magiftratu maxima permittitur. Quorfum ifta? Haec fcilicet ignorabant aequales Salluftii? Aut non omnes huius formulae vim adfecuti funt, aut pofteri-

posteritatem, cui scripsit, ante oculos illi fuisse dicamus; aut conjungamus, si placet, rem utramque.

Quam eleganter pingit noster plebem, (C. 37.) et ita, ut philosophum non possis non agnoscere: *Cuncta plebes novarum rerum studio Catilinae incepta probabat. Id adeo more suo videbatur facere. Nam semper in civitate, quis opes nullae sunt, bonis invident, malos extollunt; vetera odere, nova exoptant; odio suarum rerum mutari omnia student; turba atque seditionibus sine cura aluntur: quoniam egestas facile habetur sine damno. Haec est illa plebs, quae primo cupida rerum novarum nimis bello favebat, conjuratione patefacta, mente mutata Catilinae consilia execrari, Ciceronem ad coelum tollere coepit; veluti ex servitute erepta gaudium atque laetitiam agitabat. Namque alia belli facinora praedae magis, quam detrimento; incendium vero crudele, immoderatum ac sibi maxime calamitosum putabat; quippe cui omnes copiae in usu quotidiano et cultu corporis erant. (C. 48.) Agnoscis ingenium Sallustii philosophicum? Atque talia poteram adferre quam plurima; atque etiam ea, ubi vim, quae in singulis verbis latet, atque sapientiam mirari satis non possis; veluti illud paullo audacius, at suavius et efficacius dictum: (C. 48.) quia in tali tempore tanta vis hominis leniunda, quam exagitanda videbatur.*

Hunc eundem animum rerum parvarum contemptorem, sapientiae virtutisque admiratorem expressit praefationibus, in quibus de dignitate atque praestantia naturae humanae, tum vero etiam de aliis rebus ad vitam spectantibus ea disseruit, quae summo quoque philosopho sint dignissima; quod ille cur faceret, causam non aliam habuisse videtur, nisi quod ista cogitatione mirum in modum delectaretur.

Liceat denique laudare sapientiam Sallustii in sententiis, quas ille adpersit, non cumulavit nimis; neque vulgares illas, neque alieno loco positas, ut, si qua earum vis fuerit vel in illustrandis rebus, vel in lectore erudiendo, ea omnis se hic ostendat. Declarant hoc loci plurimi; velut (Iug. 10.) *In omni certamine, qui opulentior est, etiam si accipit iniuriam, quia plus potest, facere videtur. Non exercitus, neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas; officio et fide pariuntur. (I. 10.) Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.*

Poteram etiam ostendere, quam ille prudentiam in orationibus allatis; quem ille rerum delectum adhibuerit; verum ea, quae dixi, sufficiant ad rem declarandam, quae minime sit obscura; ut mihi timendum sit, ne non nimis pauca, sed ne multa nimis verba fecisse videar.

Redit ad *Te, mi Sartori*, una cum his litteris, quas ego magis conscribendas putavi, ut officio meoque erga *Te* amori satisfacerem, quam ut consuetudini obsequerem non reprehendendae; redit igitur disputatio *Tua*, in qua, quid efficere posset diligentia atque doctrina *Tua* ut in iuvene non contemnenda, videris expertus. Dum enim exprimere studuisti, certe adumbrare quodammodo ingenii Sallustiani imaginem, expressa simul *Tui* ingenii signa habet atque luculenta. Ego vero si negem, plurimi me facere illam mentem *Tuam* elegantiae omnis honestatisque studiosissimam et praeclaris litterarum praeceptis innutritam; atque ex laudibus *Tuis* aliquam ad me ipsum referre propter amorem eximium, quo *Tu* me iam dudum profectus esse videris: quam id recte faciam, viderint prudentiores, sed certe mentiar. Quo maiori mihi voluptati est illa spes, fore ut non modo, qua coepisti, via ire pergas ad sapientiae virtutisque decus; sed etiam aliquando fructus iuventutis in optimarum artium studiis honestissime exactae percipias ipse ferasque aliis amplissimos pulcherrimosque. Ita faxit Deus O. M., *Tibi*que prosperam valetudinem; aequabilem, perpetuamque fortunam secundo vitae sine ulla offensione cursu concedat! Scripsi Coburgi a. d. XXII. Septembris 1610. CCLXXVIII.

I. C. BRIEGLER.

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

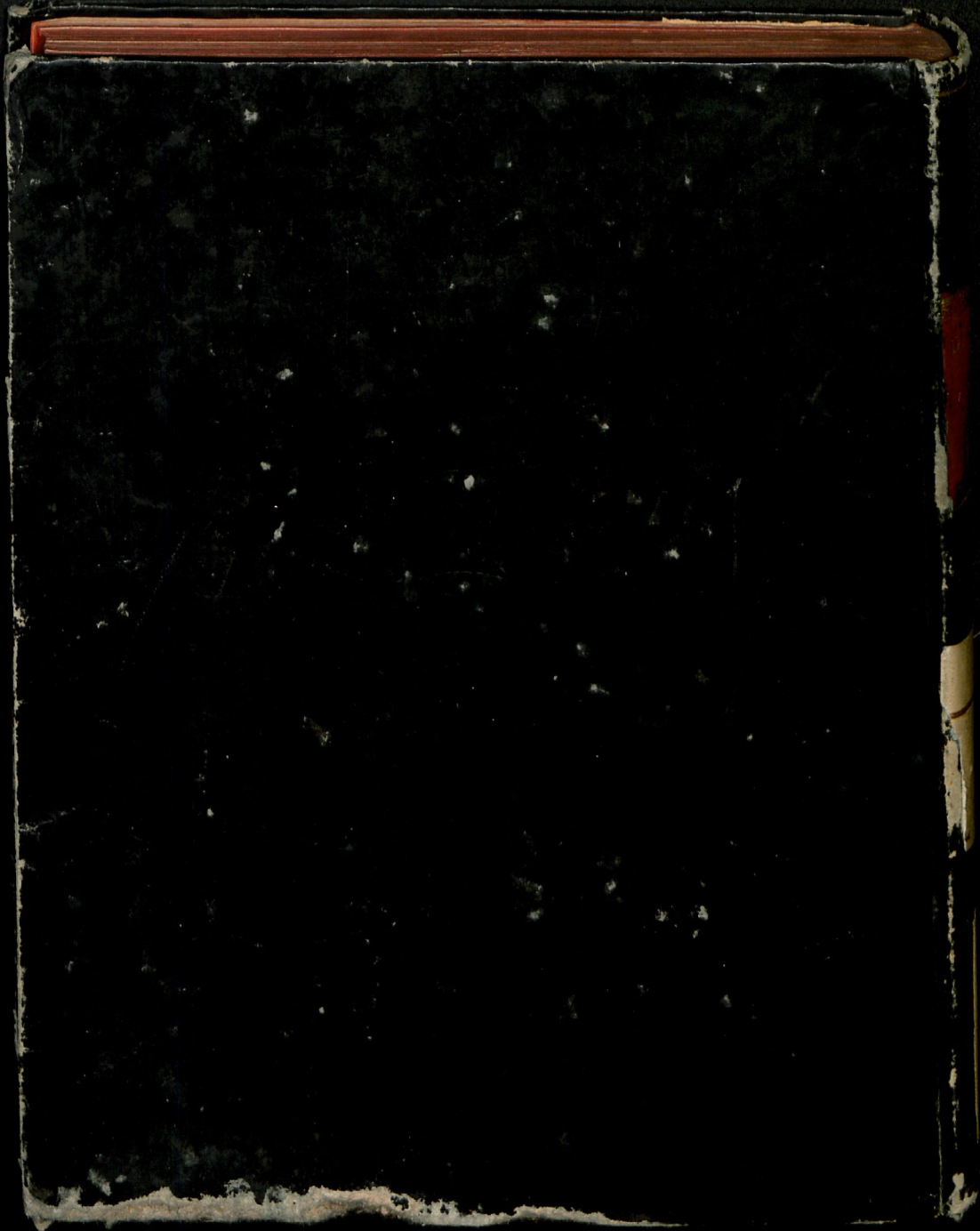
I. G. BRIGLIE

01 A 6625

ULB Halle 3
002 934 191

DE
INGENIO PHILOSOPHICO
SALLVSTII HISTORICI
DISSERTATIO.

QVAM
MODERANTE CERTAMEN
VIRO CELEBERRIMO
M. IOANNE CHRIST. BRIEGLEBIO

PHIL. PROF. P. O.

A. D. II. OCTOBRIS MDCCLXXVIII.

H. L. Q. C.

PVBlice DEFENDERE STVDEBIT

AVCTOR

IOANNES PETRVS SARTORIVS
COBVRGENSIS.

COBVRGI
FORMIS AHLIANIS.

